201 szám.
1923-24.

Bírálatra kiadatik:
Dr. Marton Géza
és
alulirottnak ~~Dr. [illegible] Lajos~~
egyetemi tanár urnak.

Debreczen, 1924. január hó 9. én

e. i. prodékán.

Elfogadom.
Debr. 1924. I. 11. Marton

Elfogadom.
Debrecen 1924 I. 16

A jogügylet.
(Negotium).

Jogtudományi doctori értekezés
a római jog köréből.

irta: Dr Vitéz Gyula

A 2389

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN KÉZIRAT-TÁR

Források:

dr. Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve.

dr. Szentmiklósi Márton: A római jog institutiói.
" " 1917/18 év I. félévi előadásai.

dr Czyhlarz Károly: A római jog institutiói.

dr Bozóky Alajos: Római jog I. II. (tud. zsebk.tár)

Justinianus institutiói. ford. Besnyő B.
(latinul és magyarul)

A jogügylet.

I.

A jogi tényekről általában.

A tény általános gyökfogalom lévén nagy jelentőséggel bír a jog világában is. Mert ahhoz, hogy valamely joghatás előálljon feltétlenül tényre, mégpedig közelebbről jogi tényre van szükség.

Jogi tényeknek, tehát azokat a tényeket nevezzük, melyhez a jogrend joghatást fűz.

Ezeket két csoportra oszthatjuk; mégpedig:

I. pusztán természeti eseményekre,

II. emberi cselekményekre.

áll be ~~(joghatás)~~ mert a jogrend a cselekvő magatartással szembe helyezkedik, midőn a cselekmény által létrehozott eredmény lerontását célozza. pl. a lopás azzal a joghatálylyal jár, hogy a tolvajjal szemben a meglopott javára jogigény keletkezik a lopott dolog visszaadására és a kártérítésre.

A megengedett cselekmények között fontos szerepet játszanak a jogügyletek. Ezek azonban csak egyik csoportját képezik a m. cselekményeknek, míg a másik csoportját egy a jogügylettől különálló jogcselekmények csoportja képezi. pl. valaki egy elvesztett dolgot az utcán megtalál és haza viszi, avagy valaki kincset lel stb.

Most míg a jogügyletnél a joghatás azért áll be, mert az akaratnyilvánító akarata erre irányult, addig ezen jogcselekményeknél beálló joghatás az illető akaratától független. Mi azonban ezekkel a jelenségekkel nagy számuk miatt nem foglalkozhatunk, hanem áttérünk a megengedett cselekményeknek egy szűkebb, jogi szempontból fontosabb csoportjára: a jogügyletekre.

II.

A jogügylet fogalma és fajai.

A jogügylet oly jogi cselekmény, melyhez a jogrend joghatást fűz, abból a célból, hogy a felek egymás közötti jogi ügyeiket intézhessék, jogviszonyokat teremtsenek, megváltoztassanak, vagy megszüntessenek.

A jogügyletek között megkülönböztetünk olyanokat, amelyeknél egy akarat nyilvánult meg s ez elegendő ahoz, hogy bizonyos jogi eredmény előálljon. És olyanokat amelyeknél két vagy több akarat nyilvánul meg. Ezek szerint vannak tehát egyoldalú és két oldalú jogügyletek. Amikor egy dolgot, amelynek nincs tulajdonosa foglalás útján megszerzek, vagy végrendeletet írok, olyan jogügylet jön létre, melynek érvényességét egyedül az én akaratom idézte elő. Ez tehát egyoldalú jogügylet.

A két oldalú jogügyleteknél két vagy több akaratnyilvánítás és akaratmegegyezés szükséges az érvényességhez. Ilyen pl. az ajándékozás

Itt nem elég, ha valaki átakar engedni valamely tárgyat egy másik személynek, hanem az is szükséges, hogy a megajándékozott elfogadja az illető tárgyat. Máskülönben csak ajánlat történt, mely csak egyoldalu jogügylet.

Ugyancsak két akaratnyilvánítás és azok megegyezése szükséges az adás-vételhez, a cseréhez, a bérlethez stb.

A jogügyletek lehetnek továbbá ingyenesek és visszterhesek. Az első alatt azt értjük, hogy csak az egyik félnek van kötelessége, a másiknak előnye van. Ilyen pl. az ajándékozás. A második alatt pedig azt értjük, hogy mind két fél kötelezve és jogositva is van egyszerre. (Eladó és vevő viszony.) A szerződések szükségképen két oldalu jogügyletek.

Megkülönböztetünk továbbá a jogügyletek között élők közötti és halálesetre szóló ügyleteket. Az előbbinél a felek életében beáll a jogi eredmény, az utóbbinál az egyik fél elhalálozásakor. Ilyen jogügylet: a halálesetre szóló ajándékozás (donatio mortis causa) vagy a végrendelet.

Formakényszer szempontjából megkülönböztetünk: formához kötött és formátlan ügyleteket. Az előbbiek csakis a törvényszerű forma betartása mellett érvényesek (pl. a mancipatio, stipulatio stb. Az utóbbiak semmiféle alakszerűséghez nincsennek kötve, pl. a vétel, bérlet stb.

A jogélet kezdetleges korszakában a jogrend szigorúan megállapítja azoknak az egyes ügylettypusoknak sorozatát, melyek a jogügyleti hatályt vonhatják magok után; pl. a régi római jogban a nexum, a stipulatio, a mancipatio. Ebben az időszakban nincs más jogügylet, csak, amit a törvény kifejezetten statuált, más akaratnyilvánításhoz joghatás nem fűződhetik oly értelemben, hogy azt a jogrend elismerje és megvédje.

Ahhoz, hogy a jogügyleti hatás bekövetkezhessék, mulhatatlanul szükséges, hogy a kodifikált jogügyleti typusok valamelyikének lényeges sajátságai fennforogjanak.

Ezzel az állásponttal a ius aequum szakít a forgalmi élet leggyakoribb ügyletei: a kötelmi szerződések terén. Ennek következté a fejlett római jog, valamint a mai fejlett jogrendszerek felfogása ezen a téren abban áll, hogy bárminő megegyezés (ha megengedett tartalmúak) ha a kívánt hatályt idézi elő a jogvédelemre igényt tarthat. Ez az u. n. szerződési szabadság elve.

Ellenben a magánjog más terrénumán így pl. a családjogban, valamint különösen a közjog terén ma is fenn áll az egyes ügylettypusokhoz való kötöttség szerepe. Így pl. a nemi együttélésnek egyetlen formája a házasság, vagy pl. adoptálni csak gyermekül lehet valakit és nem testvérül stb.

A jogrendszer által kodifikált minden egyes ügylettypusnak szabatosan meghatározott jogszabályok felelnek meg. Ahhoz már most, hogy ezek a jogszabályok pl. a kölcsönre, bérletre, társaságra, letétre vonatkozó szabályok alkalmazást nyerjenek, szükséges, hogy a kérdéses ügylet tényálladéka tartalmazza azokat az előírt sajátságokat, melyek az illető ügyletnek lényegét teszik. Pl. a vételnél az eladó és vevő részéről a megegyezés az áru és az árra nézve. Ha ezek a lényeges alkotóelemek nem forognának fenn, sőt ha csak egy is hiányoznék ezek közül – nem beszélhetnénk vételről. Ez nem azt jelenti, hogy semmi féle ügylet nem jött létre, hanem csak azt, hogy a szóbanforgó jogügylet nem.

Az egyes ügylettypusoknak a lényeges fogalmi alkotó elemeit nevezzük essentialia negotii-nak. Ellentétben a szokásos ügyleti tartalmat jelentő naturalia negotii és a

CSÁTHY FERENCZ R. T. DEBRECZEN.

kivételes kikötéseket, azaz a szokásosnak megváltoztatását jelentő accidentalia negotii-vel.

Ahhoz tehát, hogy egy jogügylet érvényesen létrejöhessen a következő alkatelemek szükségesek:

I. Akaratnyilvánítás,
II. Általános vagy különös ügyletkötő képesség
III. A tartalomnak törvényszerűsége

Ezenfelül egyes jogügyleteknél:

IV. esetleg: bizonyos törvényszerű forma betartása pl. ingatlanokra vonatkozólag írásbeliség, továbbá a végrendeleti formák. V. esetleg: bizonyos a törvény által előírt cselekmények (pl. a traditionál a dolog testi átadása/.

Akaratmegegyezés

III.

A jogügylet alkotó elemei.

Az akaratnyilvánítás.

Az akaratnyilvánítás olyan emberi magatartás, amelyből egy bizonyos akaratra következtetni lehet. Az akaratnyilvánítás csak akkor jön tekintetbe, ha az jogi hatásra irányul; tehát az akaratnyilvánítás jogi szempontból csak akkor jön tekintetbe, ha egy bizonyos célt szolgál. Vajjon lehet-e tudni minden egyes esetben, hogy valaki mit akar? Ezt nem lehet tudni, mert ez az ember belső lelki működésének körébe tartozik.

Tehát, hogy mi a belső akarat, azt mi biztosan megállapitani sohasem tudjuk. De a belső akarat nem is bír azzal a fontossággal, hogy jogügyleti tényálladékkal bíró lenne.

Egy akaratnyilvánításból viszont az egyénnek bensejében tényleg létező akaratát pontosan megállapitani nem lehet. Az akaratnyilvánításból csak következtetni lehet valamely akaratra. Az lehet, hogy az egyénnek, mikor akaratát nyilvánította, más volt a benső akarata, mint amit következtettünk cselekedetéből, de mi a belső akarattal nem törődhetünk, mivel a jogban csak cselekedetekkel operálunk. Így a jogügylet formulájában szereplő akaratnyilvánítás alatt olyan emberi magatartást értünk, melyből az eset körülményeinek tekintetbe vételelével és a létező forgalmi szokások alapján egy bizonyos akaratra következtethetünk.

Az akarat nyilvánításnak a belső akarattal való összefüggéséről két főbb elmélet alakult ki: az egyik az u. n. subjectiv, a másik az u. n. objectiv theoria. Az előbbi Windscheidtól származik. Ez azt tekintette, hogy a jogügyletekhez hozzátartozik a belső akaratnak és az akarat nyilvánításnak összevágása. Ezszerint ha a belső akarat nem egyöszke a külső akarattal nem is jön létre jogügylet.

Nem W.-től [illegible]

Az utóbbi elmélet abban áll, hogy a belső akaratnak nem kell congruentiában lenni az akarat nyilvánítással. Ez elmélet felállítója Danz jénai professzor. A két elmélet közül közelebb

Nem Danz állította

áll a helyes irányhoz az utóbbi. Most nem azt nézzük, hogy mit gondol az illető akkor, amikor az akaratnyilvánitást tette, hanem azt, hogy egy normális ember, mit gondol akkor, ha azt cselekszi. Az akaratnyilvánitásból egymagában nem lehet következtetni; értelmezni kell azt épen ugy mint a jogszabályt. Még az akaratnyilvánitás inkább értelmezésre szorul, mert az nincs olyan pontosan megszabályozva mint a jogszabály. Bármilyen világos legyen is az akaratnyilvánitás, azt feltétlenül értelmezni kell.

Az akaratnyilvánitás értelmezésénél elsősorban figyelemmel kell lennünk arra a környezetre, ahol az akaratnyilvánitás történik. Pl. ha vendégségben vagyok és ott kérek egy pohár vizet, az a belsőakaratom, hogy kapjak egy pohár vizet, melyért nem kell fizetnem. Ha egy büffében mondom el a fentebbi akaratnyilvánítást ott már azt gondolom, hogy fizetni fogok érte stb. A jogügyleti akaratnyilvánításnál nem a szavak logikai értelmét vesszük figyelembe, hanem azt az értelmet, melyet egy normálisan gondolkodó ember hasonló körülmények között tesz.

Az akaratnyilvánítás lehet szó, írás, jel stb. Történhetik kifejezetten (expressis verbis), vagy hallgatagon. Kifejezetten, ha olyan cselekvésel történik, amelynek nincs más célja, mint az, hogy az akaratot kifejezésre juttassa. Ilyen az élő vagy írott szó, bizonyos szokásos jelek, pl a fejbólintása.

Hallgatag akaratnyilvánításnak az olyan akaratnyilvánítást, amikor az illető látszólag nem fejez ki akaratnyilvánítást, hanem olymódon cselekszik, melyben benne van az akaratnyilvánítás. Az ilyen akaratnyilvánítást facta concludentiának nevezzük.

A hallgatag akaratnyilvánítás lehet: positiv és negativ. Positiv, ha megtesz valamit és negativ, ha nem tesz semmit s ebből arra lehet következtetni, hogy hallgatás beleegyezés azaz és hallgatagon hozzájárul valamihez.

IV.

A jogügyletek többi tényálladéki alkotó elemei.

A jogügyletnek az akaratnyilvánításon kivül fontos tényálladéki eleme még az egyénnek ügyletkötő képessége. Kétféle ügyletkötő képességet különböztetünk meg: 1.) általános, 2. különös ügyletkötő képességet.

Általános ügyletkötő képesség minden ügylet érvényes megkötéséhez szükséges. Ilyen pl. a nagykorúság, épelme stb. Akik ezen ügyletkötő képességgel nem bírnak, azoknak akaratnyilvánításából nem kelethetik érvényes jogügylet.

Vannak aztán olyan speciális jogügyletek, melyekhez különleges ügyletkötő képesség szükséges pl. napjainkban, a váltó.

Szükséges még egy jogügylet érvényességéhez, hogy a benne levő tartalom a törvény által megengedett legyen. Nem megengedett pl. az erkölcstelen és közrendbe ütköző tartalom.

Az ügyletkötő képességen és a tartalom megengedett voltán kívül a jogügyletek érvényességéhez szükséges alkotóelem egyes esetekben az a forma, melyet a törvény előír.

Vannak esetek, amelyekben bizonyos cselekvés is fontos tényálladéka az ügyletnek. Pl. a traditiónál szükséges az átadás ténye.

A jogügylet tényálladéki alkotó elemei között az akaratnyilvánítás mindenütt, a forma és a cselekmény csak egyes jogügyleteknél szükséges.

V.

A jogügylet semmissége és megtámadhatósága.

Semmiségről akkor beszélünk, ha a lényeges tényálladéki elemeknek csak valamelyike is hiányzik. Tehát:

1. ha egyáltalán nincs akaratnyilvánítás, így különösen, ha a szóban forgó akaratnyilvánítást nem az ügyletkötő fél tette, hanem helyette más valaki. Ez az eset forog fenn az u. n. vis absoluta esetében, midőn fizikai erőszakkal végeztetnek valakivel valamely aktust. Pl. egy gyenge ember kezét megragadják s azt vezetve aláiratnak vele valamit; ide tartozik az az eset is, ha valakit hypnotizálnak s ebben az esetben erőszakolnak ki tőle akaratnyilvánítást. Kétségtelen, hogy itt az akaratnyilvánításnak csupán külső látszata forog fenn, de valódi akaratnyilvánításról nincs szó, mert nem a vis absoluta alatt álló

fél, hanem az erőszakosság elkövetője nyilvánítja az akaratát.

2. Ha az ügyletkötő képesség hiányzik, továbbá, ha az illető ügyletképtelen, akkor sem jöhet létre jogügylet. De szükséges a kérdéses ügylettypus pl. a végrendelet-szempontjából előírt különös ügyletkötő képesség is s ha ez nincs meg az illető ügylet semmis lesz.

3. Semmis továbbá a jogrend által kifejezetten tiltott s általában a jó erkölcsökbe ütköző ügylet (turpis causa negotium), valamint az olyan ügylet amelynek tárgya lehetetlen.

4, Végül egyes ügylettypusoknál semmisséget von maga után az előírt forma hiánya. A semmis jogügylet nem jogügylet (nullum negotium) tehát azt úgy kell tekinteni, mintha létre se jött volna. Ha tévesen mégis érvényesnek tartották volna, bárki, akinek ebből érdeke van hivatkozhatik a semmisségre s érvénytelenítheti a jogügyletet.

A semmiségtől meg kell különböztetnünk a megtámadhatóságot. Vannak jogügyletek, melyek érvényesen létrejöttek, de az akarat és az akaratnyilvánítás közötti incongruentia folytán az illető érdekelt részéről megtámadhatók. A megtámadhatóság esetei: a kényszer (metus), a csalás (dolus) és a tévedés (error).

I. Kényszerről (metus) akkor beszélünk, ha valakitól megfélemlítés útján erőszakoltan ki nyilatkozatot. Ellentétben a fizikai kényszerrel itt csupán lelki kényszerről van szó. Az akaratnyilvánítást tényleg az illető fél teszi, de kényszer behatása alatt (vis compulsiva) pl. valakire ráfognak egy revolvert s így íratnak vele alá egy tulajdonátruházási nyilatkozatot.

A rómaijog kezdetben megtámadhatatlannak tekintette az ilyen ügyletet, a praetor azonban megtámadhatóknak minősítette a metust, s ennek úgy támadás, mint védelem alakjában való érvényesítését (actio, exceptio quod metus causa) megengedte.

II. A csalás (dolus) esetében az akaratnyilvánítást rosszakaratú megtévesztés, fondorlat útján csikarják ki valakiből. A megcsalt fél tévesen van informálva, az ügylet lényeges mozzanatai tekintetében félre van vezetve mégpedig szándékosan abból a célból, hogy a másik fél az illetőnek ezt a tudatlanságát a maga hasznára aknázza ki. A rómaijogban ezt a megtámadási okot is a praetor engedte érvényesíteni (actio, exceptio doli)

II. A tévedés az akaratnyilvánítás valamely mozzanatát illető akaratlan tájékozatlanság, mely vonatkozhatik az akaratnyilvánítás tartalmára; ide az az eset tartozik, melyben valaki nincsen tisztában kijelentésének értelmével, szándékosan mondja vagy írja azt, mert azt hiszi, hogy az mást jelent mint amit valóban az jelentene.

CSÁTHY FERENCZ R. T. DEBRECZEN.

A tévedés magára a kijelentésre is vonatkozhatik: Az illető ismeri a kijelentés értelmét, de véletlenül elszólja magát, vagy tollhibát követ el írásközben, vagy az akaratnyilvánítás közvetítője elferdíti az ő kijelentését.

Vonatkozhatik továbbá a kötendő ügylet nemére, avagy valamely személynek vagy dolognak lényeges tulajdonságaira. (error in qualitate, error in substantia) pl. az eladott ékszerről, melyet az eladó mint nem valódit adott el kiderül, hogy valódi, vagy valaki A-nek azért hagyományozott egy millió koronát, mert azt hitte, hogy ő volt az, aki évekkel ezelőtt gyermekét a vízbefulástól megmentette s kiderül hogy tévedés van a személyben. Az indokban való tévedés nem minden esetben ok a megtámadhatóságra, de ha az illető fél oly indokban tévedett, mely az illető személy vagy dolog lényeges tulajdonságára vonatkozik, akkor ez ok az ügylet megtámadására.

Hogy mit tekintünk lényeges tulajdonságnak erre nézve kimeritő direktivát előre nem lehet adni; a forgalom szokásai, az életfelfogás irányadók az egyes konkrét esetben ennek megitélésénél is. A római jog a jóhiszemű ügyleteknél erre az álláspontra helyezkedett, és ép ezért le is tett arról, hogy a lényeges és nem lényeges tulajdonságokra vonatkozó tevedés tekintetében általános elvi alapon álló határt vonjon.

A megtámadhatóság magában véve még nem érinti az illető ügylet érvényességét. Az ily ügylet érvényes, de az illető fél, akit megfélemlítés (kényszer), csalás útján vitték bele az ügyletbe, vagy, aki az ügylet kötésénél lényeges tévedésben volt, megtámadhatja, érvényteleníthetí az ügyletet.

Míg a semmisségi okra bárki hivatkozhatik s ennek alapján megsemmisítheti az ügyletet, sőt a bíró hivatalból is megteszi ezt, addig a megtámadási okra csakis az illető fél a megtámadásra jogosított. Ennek a kezében van az ilyen ügylet sorsa; s ha ő jobbnak látja az ügylet mellett megmaradni, s nem támadja azt meg, senkinek sem áll jogában az ilyen ügyletet érvényteleníteni;

s a bíró sem teheti, ezt hivatalból meg. Ha azonban a megtámadására jogosított fellép, akkor a római jog szerint két módon is érvényteleníthette az ilyen ügyletet:

1. A megsemmisítés hatályával (ex tunc) abban az értelemben, hogy a jogügylet minden egyes jogi következménye kezdettől fogva hatálytalanná tétetik, mintha az ügylet soha létre sem jött volna; erre a célra szolgált az u. n. in integrum restitutio, ami ~~abban~~ az előbbi állapotba való visszahelyezést jelentette. Az ilyen ügylet visszahatólag vesztette el hatályát.

2. Csupán a jövőre irányulóan visszaható erő nélkül, minek következménye, hogy az ellenfél az ügylet hatályát a jövőre nézve (ex nunc) megszünteti; ilyen volt az actio doli, quod

metus causa, valamint az actio Pauliana.

VI.

A jogügylet egyes tipikus mellékhatározmányai. (Accidentalia negotii).

A jogrend megengedi, hogy a felek a jogügylet tartalmába különböző, nekik tetsző mellék határozmányokat is vegyenek fel. Ezek közül különösen három fontos, mert ezek az ügylet rendes hatásait sajátságosan módosítják. Ez a három mellékhatározmány: a conditio, dies és a modus.

Conditio alatt egy olyan jövőbeli bizonytalan ténykörülményt értünk, amelynek bevagy be nem következtétől van függővé téve a jogügylet hatálya. A feltétel accidentalis eleme a jogügyletnek. Van olyan jövőbeli ténykörülmény is mely nem feltétel, mert a jogügyletnek essentialis alkotó eleme; pl.: „ha meghalok" ez a végrendelet lényeges kelléke.

A feltételnek ezenkívül jövőbelinek kell lenni. A „conditio in praesens vel in praeteritum collata" egy olyan ténykörülmény, mely már megvan, de még a felek nem tudnak róla. Pl. a külföldön történő eseményeket, mi csak később olvassuk a lapokból, ha egy ügy valami ilyesmitől lenne függővé téve, ez nem lenne condicio, mert nem a jövőben megtörténendő ténykörülmény.

A feltételek lehetnek igenleges és nemlegesek (positiv és negativ feltételek.) Pl. : Kapsz 1 millió koronát ha levizsgázol. (Positiv felt.) És ugyancsak kapsz 1 millió k-át, míg nem dohányzol. (Negativ felt.)

Feloldó feltétel (condicio resolutiva) az, amelyben míg az illető ténykörül be nem következik, addig a jogügylet érvényesen fennáll. Mihelyt azonban bekövetkezik, a jogügylet feloldódik, megszűnik létezni. A felfüggesztő feltétel (condicio suspensiva) positiv, a feloldó feltétel negativ természetű.

Előfordulnak olyan feltételek is, amelyek bekövetkezése tisztán az egyéntől függ (condicio potestativa). Pl. ha valakinek azt mondom hogy „ha nem dohányzol" – ez olyan feltétel, amelynek bekövetkezése az egyéntól függ. A condicio potestativa tehát olyan feltétel, mikor olyasvalami tétetik a condicióba, a melynek be, vagy be nem következése az egyén akaratától, cselekvésétől, potestásától függ.

Hogy a feltételnek meglesz-e a kívánt jogi hatása arra következtetni lehet a jogügylet illetve a feltétel teljesüléséből vagy meghiúsulásából.

Ha a feltétel teljesül (condicio existit), azaz bekövetkezik az a tény, mely feltételül volt kitűzve, akkor a már előbb kötött jogügylet erejénél fogva most áll be annak jogi hatása és pedig azonképen, mintha a jogügylet annak idején feltétlenül kötődött volna meg. (Ez a teljesült feltételnek u. n. visszahatása)

Ha a feltétel meghiúsul (condicio deficit), akkor ezzel bizonyossá vált, hogy a jogügyletnek nem lehet meg többé a szándékolt jogi hatása: az ügylet eredménytelen maradt.

A causalis feltétel az olyan feltétel, mely független az egyén akaratától. A gyakorlati életben a különböző feltételek nem igen jelentkeznek élesen elkülönülve, hanem inkább keverve. Az ilyen feltételeket conditio mixtaknak nevezzük.

Vannak resolutiv feltételek, amelyeknél az a helyzet, hogy az illető dolognak bekövetkezése utólag oldja fel a jogügyletet. Valaki végrendeletében hagyományt rendel valakinek abban az esetben, ha papnak megy. Ez nem potestativ feltétel, amennyiben az illető dolognak, a bekövetkezése utólag oldja fel.

A római jog behozta azt a megoldást, hogy hogy a részeltetett ilyen esetben is hozzájusson a hagyományhoz. Ez oly módon történt, hogy a részeltetettnek egy bizonyos óvadékot kellett letenni.

Ezt a szabályt egy igen híres klasszikus jogtudós hozta be Quintus Mucius Scaevola s épen ezért ezt a kauciót: Cautio Mucianának nevezik. Ameddig egy ilyen jogügylet a feltétel következtében joghatásra nem vezet, mondjuk azt, hogy a jogügylet lebeg, de lebeg a feltétel is, condicio pendet.

Az az időszak, amíg az ügylet feltétele még lebegőben van: a függő időszak, pendente condicione, ilyenkor az ügylet kétes.

Mi történik abban az esetben, ha a feltétel lehetetlen, erkölcstelen, avagy tiltott? Ez a jogügylet értelmezésétől függ. A rómaijog különbséget tett a halál esetre szóló és az élők közötti forgalmi ügyletek között. A halál esetre szóló ügyletek közül a végrendeletnél azt mondja: hogy: Amennyire lehet a végrendelet fenntartandó. Azaz, ha a végrendeletnél lehetetlen feltétel van (in favorem testamenti) ezt egyszerűen nem veszik tekintetbe, s a végrendelet továbbra is érvényben marad, mintha a feltétel nem is volna benne. Pl. örökösöm lesz X.Y. ha a Marsba repül.

Ezzel szemben az élők közötti forgalmi ügyleteknél a lehetetlen és erkölcstelen feltételek inficiálják az egész ügyletet.

I. Az időhatározmány (dies) egy jövőbeli bizonyos vagy bizonytalan időpont megjelölése, melytől az ügylet hatálya van függővé téve.

A dies fajai:

1.) Dies certus an, certus quando: pl a jövő husvétkor.

2.) dies certus an, incertus quando: egy olyan nap mely biztos hogy bekövetkezik, de nem biztos, hogy mikor: pl, a halálom napján.

3.) dies incertus an, certus quando: bizonytalan hogy bekövetkezik, de biztos, hogy mikor; pl: nagykoruságom napján.

4.) dies incertus an, incertus quando. Bizonytalan, hogy bekövetkezik és az is hogy mikor pl. házasságom napján.

A két utóbbi eset nem időhatározás, hanem feltétel. Az időhatározás és a feltétel a törvény szempontjából egyenlő elbirálás alá esik.

A meghagyás (modus) olyan mellékhatározmánya az ügyletnek, melyben bizonyos részeltetés mellett a részeltetettre bizonyos kötelességet hárítunk. Gyakori ez az alapítványoknál és sok ajándékozásnál (donatio sub modo).

VII.

A jogügyleti képviselet.

A jogügylet kötése történhetik és történik is rendszerint oly módon, hogy az illető az ügyletet megköti személyesen. Azonban, ha a mai jogéletet veszszük, akkor tudjuk azt, hogy ügyletet lehet kötni oly módon, hogy azt más valaki is megkötheti az érdekelt részére. Ezntőlbinál 2 helyzet állhat elő. I. előállhat először az, a helyzet, hogy a megbízott, – akit én megbíztam hogy vegyen meg egy dolgot – megveszi magának, aztán hazahozza és átadja nekem.

Ez a folyamat 2 részből áll. I. Az illető megveszi magának, II. hogy átadja nekem. Ebben az esetben közöttem és a kereskedő között nem jött létre üzlet. A képviseletnek ezt a nemét indirect képviseletnek nevezzük.

Ha azonban a megbízottnak a jogrend erejénél fogva módjában van kötni egy olyan üzletet, hogy ezáltal köztem (megbízó) és a kereskedő között jogi kapcsolat jöjjön létre, ebben az esetben, direct képviseletről beszélünk. A direct képviseletnél egy üzlet szerepel.

A képviselet egy módja, az is, mikor a gyám vagy

vagy a gondnok köt ügyletet a kiskorú vagy a gondnokság alatt álló egyén helyett. Ez a szükségképeni képviselet.

A római jog a fél képviseletét a jogügyleteknél nem engedte meg. Erre vonatkozólag positiv tétele is volt. Nemo alieno iure agere potest. Ez azt jelenti, hogy mindenki csak a maga számára köthet ügyletet.

A mai jogrendszernek a direct képviseletre van szüksége, a római jognak erre nem volt. Itt a család különleges szervezeténél fogva a szükség képviselet állott fenn a következő képen: A család élén áll a paterfamilias és alája tartoznak a család szabad tagjai (filii) és a rabszolgák (servi). A családtagok és a rab szolgák, amennyiben az ügylet megkötéséhez a korunk megvolt ügyletet köthettek, de az ügyletből kifolyólag nem ők lettek jogosítva, hanem a paterfamilias. (Ex persona patris familias fungitus). A rabszolgának volt cselekvési képessége, de jogok ő reá az ügyletből nem származhattak. A római családnak és környezetének ilyen szervezete által a képviselet útján való szerzés (accuisitio) meg volt oldva.

Az obligatio oldal, vagyis az a helyzet, hogy valaki egy másiknak a nevében olyan jogügyletet köt, amelynek folytán arra a másikra bizonyos kötelességek háramoljanak a striet római jogban nem létezett.

Ez a jogrendszer, mint tudjuk addig uralkodott, míg a római nép agrár, gazdálkodó nép volt. Ezen időszakban az óvatosságot tartották a jogban a legfontosabbnak, nem pedig a forgalom könnyebbségét; és így nem engedték meg azt a képviseletet, melynél fogva a félre kötelességek háramlanak.

Később, mikor a római nép kereskedő néppé kezdett átalakulni a praetor áttörte a a római jognak az obligatio képviseletet tiltó szabályát s gondoskodott, hogy bizonyos esetekben ez is meglegyen engedve. A praetor belátta, hogy egy üzlet tulajdonosának szüksége van olyan személyre, aki az ő nevében kötelező ügyletet köthessen, azért megengedte, hogy az üzlet-tulajdonos üzletvezetőt (institor) alkalmazhat. Amit aztán az institor kötött az a tulajdonos nevében volt kötve.

A rómaiaknál fejlett tengeri kereskedelem fejlődött ki, és ezt a tengeri kereskedelmet az egyes hajótulajdonosok bonyolították le, akiknek hajói bejárták az akkor ismert vizeket. Ezeknek a hajótulajdonosoknak is szükségük volt a hajón egy olyan helyettesre, aki az ő nevükben üzletet köthet. A praetor meg is engedte, hogy a hajójuk kapitánya (exercitor navis) nevükben üzletet kössön.

VIII.

Az idő.

Az időfolyás nagy szerepet játszik a jogban, mivel fontos jogváltoztatásokat vonhat maga után. Igy pl. az elbirtoklás, elévülés.

Az időnek napok, hónapok, évek szerinti felosz-

CSÁTHY FERENCZ R. T. DEBRECZEN.

tását a naptár tartalmazza. A rómaiak legrégibb naptára a romulusi volt. Ezt követte a Numáé, majd a Julius Caesaré, melyet Julianus naptárnak hivtak. E szerint a naptár szerint a szökőév is jogilag 365 napból áll, csak hogy a február 24-ike után közbeszúrt szökőnap (dies intercalaris) a reá következő nappal egy naptári napnak vétetik, de szerződésszerű határidőknél a szökőnap is külön számittatik.

Több hónapra terjedő időszak kiszámításánál a hónap általában véve 30 napból álló időszaknak tekintetik.

Az időszak számításánál a folytonos idő (tempus continuum) képezi a szabályt, a hasznos idő (tempus utile) pedig a kivételt.

A computatio civilis a legkisebb, többé nem osztható időtartamnak, a naptári napot veszi.

A computatio naturalis vagy a computatio a momento ad momentum abban áll, hogy az időtartam mathematikai kezdőpontjától számítunk az időtartam mathematikai végpontjáig. A napot itt mozgó időnek tekintjük és az egy napnál kisebb időrészeket is számításba vesszük.

Mozgó időtartamnak pedig az olyat nevezzük, melynek sem a kezdő sem a végpontjuk nem állandó. pl. a birtok szerzés időpontjától ..... Ezek a mozgó idők a naptári időtartamokkal csak véletlenségből esnek össze, nem szükségképp.

IV. A joghatás.

A jogi tényekhez fűződő joghatás nagyon sokféle lehet. Lehet valamely jogképes lény keletkezése, vagy megszűnése (pl. az ember születése és halála esetében), továbbá valamely alanyi jog vagy kötelesség szerzése vagy elvesztése, keletkezése vagy megszűnése (pl. a tulajdon, zálogjog, kölcsöntartozások esetében)

Amikor egy jogalany valamely joghoz jut jogszerzésről beszélünk. A jogszerzés lehet eredeti (originarius) és származékos (derivativ) módon való. Jó

Eredeti a szerzés, ha az jog nem valamely más jogalanynak már létező joga alapján, hanem attól függetlenül, tehát eredeti uton áll elő valakinek, a számára. Pl. az occupatio utján való tulajdonszerzésnél.

Származékos a jogszerzés, ha már előbb egy másvalaki által birt joghoz jut valaki. Ez történhetik ismét kétféle képen u. m. korlátoltan és korlátlanul.

Korlátoltan való jogszerzés abban áll, hogy a jogosult nem adja fel a maga jogát, hanem annak határain belől valamely korlátoltabb jogot enged a szerző számára. Pl. a telektulajdonos átjárási szolgalmat engedélyez valakinek számára.

A korlátlanul való jogszerzés pedig abban áll

CSÁTHY FERENCZ R. T. DEBRECZEN.

hogy a jogelőd a maga egész jogát ruházza át a szerzőre. Itt áll elő a jogutódlás (successio) esete.

Ha valaki egyszerre lép be a jogoknak egy kisebb vagy nagyobb körébe, mely e tekintetben egységet alkot, abban az esetben egyetemes jogutódlásról (universalis successio) beszélünk. Ilyen egyetemes jogutódlás az öröklés, mivel az örökös az örökhagyónak összes vagyonjogaiba lép és pedig közvetlenül.

Emellett képzelhető még egy olyan eset, amikor az örökös nem lép az örökhagyó összes vagyonjogaiba, hanem annak csak egy részébe. Ebben az esetben különös jogutódlásról (singularis successioról) beszélünk. Ez a hagyományoknál szokott előfordulni, tehát akkor midőn az örökhagyó az örökség rovására más személyeknek is juttat vagyoni előnyöket, melyeket az illetők nem közvetlenül, hanem az örökös közvetítésével kapnak az ilyen különös jogutódokat aztán hagyományosoknak nevezzük.

Az universalis successio főesete tehát a teljes hagyaték átvétele, a singularis successioé pedig a hagyomány, azaz a hagyaték egy részének átvétele.

* * *

Utalások a forrás munkákra:

Mélt. dr. Marton Géza professzor úr i. v. munkájából: A jogügylet fogalma és fajaihoz, továbbá: alkotó elemeihez, továbbá az: időhöz szükséges adatok.

dr Szentmiklósi Márton i.v. munkájából és előadásaiból: Az akaratnyilvánításhoz, a jogügyleti képviselethez, továbbá a joghatáshoz szükséges adatok.

dr Czyhlarz Károly i.v. munkájából: A jogi tényekhez, a semmisséghez és megtámadhatósághoz, továbbá egyes typikus mellékhatározmányaihoz szükséges adatok.

dr Bozóky Alajos i.v. munkájából: a jogügylet többi tényálladékaihoz szükséges adatokat.

Tartalomjegyzék:

I. A jogi tényekről általában.
II. A jogügylet fogalma és fajai.
III. " alkotó elemei.
IV. " többi tényálladéki alkotó elemei.
V. " semmisége és megtámadhatósága.
VI. " egyes typikus mellékhatározmánya.
VII. A jogügyleti képviselet.
VIII. Az idő. IX. A joghatás.